

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
Wydział Nauk Humanistycznych
Instytut Literaturoznawstwa

**Ocena dorobku naukowego dr Sylwii Wojciechowskiej
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Sylwetka Habilitantki

Kariera zawodowa dr Sylwii Wojciechowskiej związana jest przede wszystkim z Akademią Ignatianum, w której jest zatrudniona na stanowisku adiunkta od 2015 roku, a naukowa także z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika, na którym uzyskała w roku 2000 tytuł magistra filologii klasycznej, a w 2012 stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Była także zatrudniona w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie. Ważny element jej rozwoju naukowego stanowił także pobyt na Uniwersytecie w Stuttgarcie, na którym uzyskała w 2005 roku stopień magistra filologii angielskiej oraz filologii włoskiej.

Ocena osiągnięcia habilitacyjnego

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dn. 20 lipca 2018 Habilitantka wskazała monografię *Nostalgia as a Mode of Reflection in the Autobiographical Narratives of Joseph Conrad and Henry James*, opublikowaną przez wydawnictwo Peter Lang. Jest to książka napisana dobrą akademicką angielszczyzną i przejrzyście skonstruowana. W obejmującej dwa pierwsze rozdziały części teoretycznej Habilitantka przedstawia ramy konceptualne swego studium, łączące szerokie, interdyscyplinarne rozumienie nostalgii z najważniejszymi aspektami współczesnych badań

nad dyskursem auto/biograficznym. Część analityczna monografii prezentuje rozważania dr Wojciechowskiej na temat *Zwierciadła morza* i *Ze wspomnień* Josepha Conrada oraz trzypiętomowej *Autobiografii* Henryego Jamesa. Książka zaopatrzona jest w bogatą, starannie zredagowaną 32-stronicową bibliografię, świadczącą o świetnym rozpoznaniu stanu badań, oraz bardzo pomocny indeks.

Użyta w tytule monografii forma zapisu słowa *nost/algia* z ukośnikiem oddzielającym jego dwa główne człony sygnalizuje podstawowe wyznaczniki ujęcia zaproponowanego przez Habilitantkę. Z jednej strony, dr Wojciechowska opiera swe rozważania na analizie filologicznej, czerpiącej ze spuścizny antyku. Z drugiej zaś strony, kluczowy dla jej konceptualizacji nostalgii jest akt powrotu, co pozwala jej na uzupełnienie rozumienia tego terminu w kategoriach stanu emocjonalnego o element refleksji nad przeszłością. W rozdziale pierwszym Habilitantka wyczerpująco przedstawia ewolucję pojęcia *nostalgia* od pierwotnego użycia przez Johanna Hoffmanna na określenie przypadłości medycznej po współczesne zastosowanie w kontekście historii, psychologii, czy też literatury i mediów. Zainspirowana kategorią *the pastoral design* Leo Marxa, dr Wojciechowska wprowadza pojęcie *the nostalgic design* oraz rozróżnienie między „nostalgia prostą,” odnoszącą się do tęsknoty emocjonalnej, oraz „nostalgia złożoną”, oznaczającą – jak to określa w autoreferacie – „strukturę myśli.” Jak podkreśla Habilitantka, jej celem było przedstawienie takiego rozumienia nostalgii, które pozwala wyjść poza upraszczający sentymentalizm. W kolejnym rozdziale monografii dr Wojciechowska przedstawia stan badań nad autobiografią, szczególną uwagę przykładając do nieostrych granic gatunkowych tego pojęcia oraz odejścia od referencyjnej konceptualizacji relacji między tekstem auto/biograficznym a rzeczywistością pozatekstową na rzecz postmodernistycznej afirmacji fikcyjności życiopisania. Sposobem na przezwycięzenie sprzeczności i niejasności, z którymi borykają się badania nad życiopisaniem staje się rozumienie autobiografii, które Habilitantka określa w autoreferacie mianem modalnego, oraz

jej powiązanie z kategorią nostalgii. Dr Wojciechowska przekonująco dowodzi, że wielość form, za pomocą których można o sobie opowiadać nie pozwala uznać autobiografii za gatunek o wyraźnie wyznaczonych granicach i dlatego należałoby mówić o trybie (*mode*) autobiograficznym. Trudno jednak zgodzić się z upraszczającym ujęciem relacji między kategorią *autobiografii* i pojęciami *life writing* i *life narrative* przedstawionymi na str. 50 jako jej współczesne tłumaczenia na język angielski. Forma leksykalna *life writing* ma na celu objęcie wszystkich możliwych form pisania o życiu – swoim i/lub cudzym – w tym także tych, które wychodzą poza ramy konwencjonalnie rozumianej autobiografii i biografii. *Life narrative* poszerza z kolei pole semantyczne o niewerbalne formy ekspresji, takie jak film, komiks, czy też zabiegi multimodalne w tekstach drukowanych bądź cyfrowych, ale jednocześnie czyni z narracyjności cechę konstytutywną zyciopisania. Wrażliwości na te różnice zabrakło mi w rozważaniach Habilitantki. Nie zmienia to faktu, że część teoretyczna monografii świadczy nie tylko o bardzo dobrej orientacji w literaturze przedmiotu, ale także o zdolności do krytycznej refleksji nad walorami poznawczymi kategorii i modeli zaproponowanych przez innych badaczy oraz umiejętności formułowania własnych koncepcji.

Zabiegiem ze wszech miar uzasadnionym i udanym było podzielenie części analitycznej na trzy części odpowiadające głównym członom słowa *autobiografia*. I tak w rozdziale trzecim, zatytułowanym „*Bios: The world reference*”, Autorka podejmuje kwestię przedstawienia przemian zachodzących na przełomie XIX i XX wieku poprzez pryzmat złożonej nostalgii, charakteryzującej *Zwierciadło morza* Conrada oraz *Autobiografię* Jamesa i przekonująco dowodzi, że dla pierwszego z nich przeszłość stanowi zamknięty punkt odniesienia dla terażniejszości, a dla drugiego element dynamicznego procesu stawania się. Zastanawia mnie jedynie dlaczego w autoreferacie dr Wojciechowska odnosi te dwa odmienne ujęcia do doświadczeń narodów, które każdy z pisarzy reprezentował, czyli Polski z czasów zaborów oraz Ameryki okresu mocarstwowej transformacji, podczas gdy w tekście swej monografii

kładzie nacisk w przypadku Conrada na jego doświadczenia związane z morzem, czyniąc z zestawienia żaglowca i statku parowego metonimiczną figurę napięć nostalgicznych w *Zwierciadle morza*.

Rozdział czwarty, zatytułowany „*Autos: (Up)rootedness and the Self*”, poświęcony jest indywidualnemu doświadczeniu podmiotu dyskursu autobiograficznego. W ujęciu Habilitantki kluczowym intertekstem dla Conradowskiej wizji (nie)możności pełnego powrotu do przeszłości, wyłaniającej z tekstu *Ze wspomnień*, jest *Odyseja*. Poczucie wykorzenienia wiąże się w tym tekście nie tylko z utratą domu, ale także z utratą niepodległości przez Polskę, co powoduje, że podmiot mówiący staje się wiecznym tułaczem, nieustannie poszukującym domu, do którego nie może powrócić. W przypadku *Auobiografii* intertekstualnym punktem odniesienia staje się z kolei *Eneida*, której bohater asymiluje się ze swym nowym otoczeniem. U Jamesa nostalgia wiąże się bowiem z dobrowolnym opuszczeniem, a nie wygnaniem, motywowanym chęcią powrotu do wyidealizowanej krainy przodków, czyli Anglii (i do pewnego stopnia Irlandii), której szczególne znaczenie dla pisarza każe dr Wojciechowskiej zrewidować przyjęte w literaturze krytycznej podejście do jego kosmopolityzmu.

Przeprowadzone w rozdziale czwartym rozważania intertekstualne znajdują swą kontynuację w analizach formalnych, stanowiących istotę rozdziału piątego. Przedstawione w nim ustalenia Habilitantki dotyczące gawędy jako oralnego wzorca gatunkowego wspomnień Conrada stanowią jeden z najciekawszych punktów całej monografii. Potraktowanie nostalgii jako dominanty łączącej tę formę wypowiedzi z kontekstem kulturowym pozwala dr Wojciechowskiej wskazać na zabiegi formalne charakterystyczne dla dyskursu autobiograficznego pisarza. Równie wysoko oceniam analizę roli obrazowania u Jamesa. Habilitantka przekonująco dowodzi, że retoryka wizualności oparta na nostalgicznym potencjału pastoralnych tropów i motywów podszyta jest u pisarza ironią.

Książka dr Wojciechowskiej to niewątpliwie wartościowe i oryginalne studium, w którym znajomość tradycji antycznej połączona z doskonałą orientacją w stanie badań nad nostalgią oraz życiopisaniem pozwoliła autorce na postawienie, rozwinięcie i udowodnienie interesujących hipotez badawczych, dotyczących zarówno samego pojęcia nostalgii, jak i autobiograficznej twórczości Conrada i Jamesa. Habilitantka umiejętnie korzysta z prac innych badaczy, jednak nie ogranicza się jedynie do stworzenia syntezy ich ustaleń i tworzy własną konstrukcję myślową. W przypadku autorów, którzy doczekali się licznych opracowań krytycznych zaproponowanie własnego, logicznie przedstawionego i opartego na wnikliwej analizie filologicznej odczytania ich pisarstwa stanowi duże osiągnięcia.

Swoistą miarą oryginalności nowego modelu teoretycznego jest także potencjał do prowokowania uwag polemicznych i tak też jest w przypadku książki dr Wojciechowskiej. Moja własna wrażliwość literaturoznawcza, ukształtowana przez formalistyczne badania narratologiczne, każe mi się zastanowić czy rzeczywiście nostalgię można uznać za *tryb* (ang. *mode*) literacki, którego rola w siatce pojęć literaturoznawczych byłaby porównywalna do miejsca konwencji literackich o mniej lub bardziej wyraźnych wyznacznikach formalno-konceptualnych, takich jak pastoralizm. Czy nie bardziej zasadne byłoby pozostanie przy nostalgii rozumianej jako „struktura myśli,” czy też tryb namysłu, jak to robi Habilitantka w tytule swej monografii. W rozwianiu tych wątpliwości z pewnością pomogłoby bardziej szczegółowe przedstawienie kategorii *nostalgic design*, wychodzące poza stosunkowo oczywiste rozróżnienie między nostalgią prostą a złożoną w kierunku wyjaśnienia w części teoretycznej monografii w jaki sposób kompozycja (*design*) całego tekstu, a nie tylko jego wybrane fragmenty czy motywy, może budować napięcia nostalgicznego. O ile nie mam żadnych wątpliwości, że szeroko rozumiana nostalgia może być uznana za dominantę omawianych w monografii narracji Conrada i Jamesa, nie jestem przekonany czy rozróżnienie pomiędzy jej dwoma głównymi typami rzeczywiście stanowi narzędzie pozwalające wyróżnić

dwa główne typy autobiografii, jak sugeruje dr Wojciechowska (por. 65-66). Przystawalność kategorii nostalgii do autobiografii opisujących traumatyczne przeżycia wydaje się bowiem wątpliwa, podobnie jak jej automatyczne powiązanie z pastoralnością. We współczesnej kulturze można odnaleźć przykłady nostalgii „technologicznej”, związanej, na przykład, z płytami winylowymi czy pierwszymi komputerami.

Pomimo powyższych uwag, które są nie tyle krytyką, co zaproszeniem do dyskusji, nie mam wątpliwości, że książka dr Wojciechowskiej to bardzo dobrze napisana monografia dotycząca ważnego aspektu modernistycznego pisarstwa autobiograficznego, który nie został jak dotąd opracowany. Świadczy tym samym o samodzielności badawczej, erudycji oraz umiejętności formułowania własnych tez naukowych. Potwierdzeniem tych cech jest także artykuł wskazany przez dr Wojciechowską jako uzupełniający element osiągnięcia habilitacyjnego. To dobrze napisane studium, w którym założenia stanowiące ramy konceptualne monografii zostają zastosowane w analizie czterech powieści brytyjskich z pierwszej połowy XX wieku, co pozwala na ich uzupełnienie o rozważania na temat związku między nostalgią a elegią w przypadku tekstów skupiających się na motywie utraty.

Ocena pozostałej istotnej aktywności naukowej

Na dorobek publikacyjny dr Wojciechowskiej po uzyskaniu stopnia doktora składają się (uwzględniam tu wszystkie teksty wskazane w wykazie osiągnięć): monografia habilitacyjna, zredagowany wspólnie z Aeddanem Shaw tom zbiorowy *Collossus: How Shakespeare Still Bestrides the Cultural and Literary World* (2018), monografia na podstawie rozprawy doktorskiej *(Re)Visions of the Pastoral in Selected British and American Post-Romantic Fiction* (2017), 7 artykułów w czasopismach krajowych i 2 opublikowane za granicą, 9 rozdziałów w pracach zbiorowych opublikowanych w kraju i 2 za granicą oraz 2 rozdziały przyjęte do druku.

Oprócz omówionych powyżej monografii i artykułu, 4 inne teksty (2 opublikowane i 2 w druku) dr Wojciechowskiej podejmują problematykę związaną z nostalgią. Rozdziały złożone do druku w głównej mierze dotyczą zagadnień oraz utworów poddanych analizie w osiągnięciu habilitacyjnym i nie tyle uzupełniają perspektywy badawcze monografii, co je powtarzają i uszczegółowiają. Z drugiej strony, artykuł poświęcony pamięci i nostalgii w *To the Lighthouse* Virginii Woolf i *The Go-Between* L. P. Hartleya oraz studium tęsknoty za edwardiańskim Złotym Wiekiem stanowią cenne uzupełnienie modelu wprowadzonego w książce habilitacyjnej o kwestie związane z pamięcią i mitem. O umiejętności wyjścia poza „nostalgiczne” ramy metodologiczne świadczą z kolei publikacje dotyczące ironii w esejach politycznych Conrada, czy też krytyki rodziny i edukacji w tekstach Jamesa.

Badania dotyczące sielanki to kolejny ważny nurt działalności naukowej Habilitantki. Najważniejszą publikacją z tego obszaru jest monografia oparta na rozprawie doktorskiej. Jest to imponujące swym rozmachem studium (re)wizji pastoralizmu rozumianej jako tryb czy też konwencja literacka w prozie anglojęzycznej XIX i XX wieku. Odwołując się do przykładów obejmujących, między innymi, powieść wiktoriańską (np. *The Woodlanders* Thomasa Hardyego), anty-utopijną klasykę (*Brave New World* Aldousa Huxleya) i twórczość beatników (*The Dharma Bums* Jacka Kerouca), dr Wojciechowska przekonująco dowodzi, że to, co badacze angielscy określają mianem *the pastoral* nie tylko uległo zanikowi, co przekształceniu w powieści poromantycznej. Podobnie jak w przypadku nostalgii, większość pozostałych publikacji z tego kręgu zainteresowań Habilitantki, napisanych w języku polskim lub angielskim, dotyczy problemów teoretycznych oraz tekstów omówionych we wskazanej powyżej monografii i niejednokrotnie stanowi wstępne rozpoznanie zagadnień w niej poruszonych lub pogłębione przedstawienie wybranego aspektu danego tekstu. Ale i w tym przypadku w dorobku Habilitantki znajdują się także teksty poszerzające pole badawcze o nowe

aspekty teoretyczne i utwory literackie, jak ma to miejsce w ciekawym artykule na temat pastoralizmu i wojny w powieściach D.H. Lawrence'a.

Osobną grupę tekstów w dorobku Habilitantki stanowią 4 rozdziały w tomach pokonferencyjnych dotyczące czterech żywiołów w cyklu o Śródziemiu J.R.R. Tolkiena oraz *Podróży „Wędrowca do Świtu” C.S. Lewisa*. Te sprawnie napisane studia wskazują na klasyczne źródła inspiracji dla dzieł zaliczanych współcześnie do kanonu literatury *fantasy*, czy też – jak ujmuje to dr Wojciechowska – literatury dziecięcej. Jako zapowiedź nowego kierunku w badaniach prowadzonych przez Habilitantkę jawi się opublikowany w 2022 roku artykuł na temat terapeutycznego waloru literatury w czasach kryzysu.

Całościowy ogląd dorobku publikacyjnego dr Wojciechowskiej pozwala uznać ją za kompetentną badaczkę literatury, specjalizującą się w szczególności w angloamerykańskim modernizmie i konsekwentnie podążającą logicznie zaprojektowaną ścieżką rozwoju naukowego. Zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym dorobek publikacyjny Habilitantki spełnia wymagania stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego. Przedstawione do oceny teksty to sprawnie napisane, dobrze uargumentowane studia, świadczące o zdolności do formułowania własnych refleksji teoretycznych oraz pogłębionej interpretacji tekstów literackich. Nie ma wśród nich pozycji niespełniających wymogów stawianych tekstom akademickim. O umiejętności organizacji procesu redakcyjnego świadczy tom pokonferencyjny dotyczący twórczości William Szekspira oraz zredagowany przez Habilitantkę numer czasopisma *Multidisciplinary Journal of School Education*. Podjęte przez Habilitantkę próby pozyskania środków zewnętrznych na badania nie zakończyły się jak dotąd sukcesem, ale zdobyte w ten sposób doświadczenie będzie na pewno przydatne w kolejnych projektach. Pewne wątpliwości może jedynie budzić niewielka ilość artykułów i rozdziałów opublikowanych za granicą, ale najnowsze publikacje Habilitantką pokazują, że

skutecznie podjęła działania zmierzające do przedstawienia wyników swych badań szerokiemu, międzynarodowemu gronu odbiorców.

Aktywności te obejmują nie tylko publikacje w liczących się czasopismach i wydawnictwach, ale także zaangażowanie we współpracę z Uniwersytetem Dyneburskim na Łotwie oraz Uniwersytetem w Paderborn w Niemczech. Dr Wojciechowska pełni rolę członka rady naukowej czasopisma wydawanego przez pierwszy z nich oraz była członkiem komitetu naukowego zorganizowanej na nim konferencji naukowej. Wspólnie z Jarmilą Mildorf, profesorką drugiej z tych uczelni, Habilitantka przygotowała wniosek grantowy do Polsko-Niemieckiej Fundacji na Rzecz Nauki, który nie został ostatecznie złożony z powodu pandemii Covid 19. Ważnym elementem aktywności naukowej Habilitantki jest także współpraca z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, uczelnią, na której przygotowała swą rozprawę doktorską, obejmującą organizację wykładów gościnnych oraz innych form wymiany myśli akademickiej. Działalność naukowa dr Wojciechowskiej poza własną uczelnią obejmuje również wygłoszenie 5 wykładów gościnnych oraz udział w 23 konferencjach w krajowych i zagranicznych ośrodkach naukowych. O jej zaangażowaniu w rozwój badań naukowych świadczy także członkostwo w 2 międzynarodowych i 2 krajowych towarzystwach naukowych.

Reasumując, działalność naukowa Habilitantki cechuje się wysoką jakością oraz jest realizowana w więcej niż jednej uczelni. Spełnia tym samym kryteria określone w stosownych przepisach oraz dobrze rokuje na jej przyszłość jako samodzielnego pracownika naukowego.

Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego

Habilitantka posiada wystarczający dorobek dydaktyczny, obejmujący szereg klasycznych zajęć prowadzonych dla studentów filologii angielskiej oraz promotorstwo 33 prac licencjackich i 42 magisterskich. W roku 2022 sprawowała funkcję p.o. Kierownika Katedry Nauk o Literaturze w Akademii Ignatianum, a od marca 2023 r. jest członkiem Instytutowej

Komisji ds. Jakości Kształcenia. Organizowała lub współorganizowała dwie konferencje naukowe, panele eksperckie oraz wykłady gościnne w rodzimej uczelni oraz Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Angażuje się także w działania służące promocji nauki oraz kierunku studiów, na którym prowadzi zajęcia.

Wniosek końcowy

Przedłożona do oceny monografia oraz dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny świadczą o tym, że dr Wojciechowska jest samodzielną badaczką, której publikacje stanowią istotny wkład w rozwój badań literaturoznawczych, zarówno w Polsce, jak i na świecie. Dlatego też uznaję, że jej dorobek spełnia wymogi określone w art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dn. 20 lipca 2018 oraz wnoszę o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

Dr hab. Grzegorz Maziarczyk, prof. KUL

Lublin, 31 stycznia 2024 r.